

Slyšeli jste někdy kukačku? Určitě. A viděli? Vsaďte se, že ne. Nejznámějšího parazita ptačí říše je těžké v přírodě pozorovat, i proto je obestřen pověrami. Proč a jak klade vejce do cizích hnízd? Vyvraždí mláděta nedobrovolných hostitelů? A proč kuká? Přední český ornitolog profesor TOMÁŠ GRIM (43) zasvětil kukačce část svého vědeckého života. Lehké povídání o opeřencích se zapáleným expertem se však vpůli změnilo v nečekaně otevřenou osobní zповěď. Vyhořelý pedagog, přepracovaný vědec a muž, který se srovnává s traumatem dětství v „toxickém“ domově. Volný jako pták.

Volný jako pták

■ Jedním z ptáků, o kterém jste kdy psal, je lelek. Proč se říká „chytat lelky“, když se mluví o zahálce?

Vidíte... nevím. Zde profesionálně selhávám! Lelek je ptačí ouchyla, jediný sedává na větvi podélně. Ne napříč, jak jste viděla sýkorku, o to hůř je vidět. Navíc má velmi nenápadné zbarvení. Můžete na něj skoro šlápnout a najednou vám vyletí někde z pod nohou a frrrrr, je pryč. (Pozn. red.: O tom, jak vzniklo „chytat lelky“ a další česká úsloví, čtěte na str. 42)

■ Jak ptáčky ornitologové lapají?

Pěkně jim zpívají! Vážně. Spousta ptáků se dá chytat na playback, dají se vyprovokovat nahrávkou hlasu jiného samce. Dokonce i lelek. Většina ornitologického výzkumu se ale provádí na hnízdech. U ptáků, kteří staví hnízda otevřená, což je třeba kos tady ve městě, je stačí najít a pozorovat. Ptákům, kteří si hnízda budují v dutinách, jako sýkorky, vyrábíme budky a čekáme, až se tam nastěhují. Pak jim lezeme do soukromí a koukáme, jak jde život.

■ Dáváte jim tam kamery jak do televizní vily Vyvolených?

Samozřejmě. A natáčíme. Každoročně jezdíme do Finska, kde studujeme profesionálního podvodníka kukačku a jejího jediného dutinového hostitele rehka zahradního. Všichni ostatní hostitelé kukaček si staví otevřená hnízda, tu běžnou „misku“.

■ Každému se vybaví hned několik rčení, písniček nebo pranostik s kukačkou. Čím to, že je tak populární?

Kdy jste poprvé slyšela v lese kukačku? Tak ve dvou letech, ne?

■ Možná ano. Ale nikdy jsem ji neviděla.

A to je ono! Kukačka je rozšířený pták, ale dělá neplechu, parazituje na jiných ptácích, takže se skrývá a je těžké ji potkat. Přesto ji

Profesor Tomáš Grim (*1973) vystudoval zoologii na univerzitách v Brně a v Olomouci. Na Univerzitě Palackého působí jako vědec a pedagog a po 20 letech se chystá odejít. Bádá převážně o vztazích mezi kukačkou a jejími hostiteli. Je autorem stovky odborných publikací, od 16 let se věnuje popularizaci. Každoročně cestuje pracovní i polopracovní do terénu v zahraničí.

„Lezeme jim do soukromí, koukáme, jak jde život.“

na jaře běžně uslyšíte. Mýtů vznikly za celá staletí desítky. Dělalí jsme přehled literatury, kde jsou nějaká pojednání o kukačce, od 18. století. Jsou to tisíce článků, i velmi obskurních. Tři století písemného šíření omylu a mýtů.

■ Když jsem si četla vaše články v časopise Vesmír, měla jsem pocit, že právě na vyvracení mýtů jste expert.

Stejně jako moje vzory – Richard Dawkins (biolog), Alan Sokal (fyzik), Stuart Hurl-

bert (zoolog) nebo Stephen Stearns (evoluční biolog) – se vyvracením, kritikou a užitečnými provokacemi živím! (směje se) Tenhle styl některým našincům vadí. Ale jmenování pánové změnili svět, třeba Dawkins, jehož *Slepého hodináře* jsem přeložil, je na čelním místě žebříčku světových osobností. Kde končí jeho kritici? A u kukačky je pořád co vyvracet. Ve vědě buď musíte přijít na něco nového, abyste dostala grant, nebo vyvrátit něco starého. Což je často totéž. To je podstata vědy.

■ Zvědaví lidé vždycky přemýšleli nad tím, jak kukačka svá vejce do cizích hnízd vkládá. Mělo se za to, že je kukačka jako jediný pták na světě snáší na zem a pak je do hnízda vloží zobákem. Jak to je?

Klade je přímo do hnízda. Existují i starší svědectví, ze kterých vyplývá, že klade přímo do hnízd, ale většinou se to později stejně smázlo slovy: „Občas se mylně tvrdí, že kukačka klade přímo, ale my přece víme, že vejce do hnízda přináší, to jsme přece viděli.“ Ano, viděli. Jenže to nebylo přinášení vejcí kukaččích, ale naopak odnášení vejcí hostitelových. Jeden z vůbec nejstarších přírodopisných filmů pojednává právě o kukačce a je v něm vidět, jak klade. Přilétne k hnízdu lindušky – to je pták, co si staví hnízdo na zemi, takové uhápěčko...

■ Uhápěčko?

Univerzální hnědý pták.

Proč kukačky kladou vejce do hnízd „hostitelů“? „Kukačka žere odporne jedovaté housenky, a dlouho tradovaná odpověď má za to, že kdyby je snědlo mládě, tak chcípne. Proto dává mláděta do pěstounské péče – kvůli přijatelnější stravě. Ale není to tak,“ říká Grim. Vyvracením mýtů se prý živí, vtipkuje.

■ To je oficiální ornitologický termín?

Oficiální moc ne. Možná jsem ho i vymyslel. Nebo jsem vytěsnil autora (směje se). Kukačka přilétá k hnízdu lindušky. V zobáku nemá nic. Pak odlétá. Ale v hnízdě je její, o poznání větší vejce. Proč by prokrindapána měla kukačka podstupovat divné kladoucí procedury, když je hnízdo lindušky a většiny dalších hostitelů snadno přístupné?! To v dutinovém hnízdě je to složitější, proto zkoumáme rehka. Pokud kukačka potřebuje nosit vejce v zobáku, tak jediné do dutiny. Máme ale fantastické záběry, které ukazují, že kukačka i do dutin vajíčka přímo snáší. (Na YouTube po zadání: *Biologické čtvrtky ve Viničné, T. Grim: Killing them softly, pozn. red.*)

■ Jak rychle klade, aby neriskovala, že ji hostitelé uvidí?

Dost rychle. Někdy vlezle přímo do dutiny, někdy ale zůstane u vchodu, vytrčí kloaku do otvoru a vejce doslova vystřelí... A to pak letí třeba 15 centimetrů vzduchem a dopadne do hnízdní kotlinky!

■ A to vejce ten pád vydrží?

Překvapivě ano. Když jsme ta kladení na kamerách viděli, říkali jsme si: „To se nám snad zdá!“ A vajíčko se rozbilo jednou, když narazilo do vejce hostitele. Někdy dopadne úplně mimo hnízdo, ale to je riziko povolání.

■ Kolik potřebuje času na to vytláčení vejce?

Samice pěnkavy nebo vrabce ze sebe tlačí vejce asi 20 až 30 minut. Kukačka to zvládne i pod deset vteřin.

■ Všechny rodičky světa teď závidějí!

To věřím. A některé možná i proto, že by se nemusely starat o potomstvo, ne? Vytlačá a jdi!

„Lelek je ptačí ouchyla, jediný sedává na větvi podélně,“ říká profesor Grim. Zatímco jiní chytají lelky, on nezhálel a v Bolívii našel druh lelka, po kterém tam marně pásl celý tým ornitologů deset let.

■ Jako milující matka si spíš říkám, jestli kukačce není líto, že nevidí, zda její kukačtka prospívají. Samice obecně přece svá mláděta chrání s nasazením života... Lítá se na ně třeba podívat?

Zkoumat lítost u zvířat je ošemetná záležitost. Co víme, tak se kukačka o kontakt nepokouší. Ba co víc, v momentě, kdy se kukaččí mládě vylíhne v cizím hnízdě, rodiče už mohou být dávno na cestě do teplých krajů.

„Vejce letí vzduchem a dopadne do hnízda.“

„Jako vejce vejci. Najděte podvodníka, když se tváří jako dokonalá napodobenina originálu! Kukaččí vejce je to vpravo nahoře. Ukázali jsme, že i chemicky je kukaččí zbarvení perfektní kopie rehořického vejce. Není divu, že rehek se nechá takovým padělkem vždycky obalamutit.“

■ Přemýšlím o samečkově. Kukačka je alespoň nějaký čas „těhotná“, ale sameček, ten opravdu jen oplodní samičku, jinak nemá vůbec žádnou kontrolu nad tím, co se bude dít dál?

Ne. Ale kvůli těm pár vteřinám, kdy předá sperma, musí uletět tisíce kilometrů z Afriky, nenechat se cestou sestřelit italským myslivcem nebo sežrat krahujcem, doletět třeba až do Finska, kde musí kukat non-stop, protože je tam pořád světlo. Když se nějaká samička nechá zlákat, oplodní ji a letí zpátky do Afriky.

■ A samička si vybírá samce podle síly „kukání“?

Nevíme, jestli podle toho, zda kuká častěji, hlasitěji nebo melodičtěji než jiní, dokonce i muzikologové to rozebírali a na nic kloudného nepřišli.

■ Tvrdíte, že kukačka je ve skutečnosti tropický pták, že u nás tráví menší část svého života, ale stejně mi to zní zvláštně. Připadá mi taková „česká“.

„Naše“ kukačka! Tak to je blábol (směje se). Stráví 85 procent času mimo naše území. Ale ne že by většinu života prožila v Africe, většinu času tahle ptačí hipisáčka stráví na cestě. Trvá jí to několik měsíců tam, několik zpátky. Vlaštovka, kukačka i žluva jsou tropické druhy a všichni jejich příbuzní žijí v tropech. K nám zalétávají jen na otočku zahnízdít.

■ Proč letí klást vajíčka do Česka, když by mohla být v klidu v Africe?

Nejspíš proto, že v tropech je v průměru větší riziko, že hnízdo vyžere predátor –

typicky tři ze čtyř. Šance, že se potomstvo dožije dospělosti, je u nás vyšší, asi dvojnásobně. Kukačka využije i bohatou jarní potravní nabídku mírného pásma. Lidé si myslí, jak v tropech všechno bují a je tam plno žrádla, ale to je taky mýtus. Je tam větší rozmanitost, tedy i víc jedlíků.

■ Takže i větší rvačka o žvanec.

Přesně. Mírné pásmo na jaře, to jsou samá pozitiva a sociální jistoty. Zdá se, že se to tažným ptákům vyplatí i navzdory tomu, že jejich řady po cestě proědí krahujci a podobní.

■ A proč kukačka obecná parazituje?

Jedna z nejstarších otázek. Kukačka žere odporne jedovaté housenky, dlouho tradovaná odpověď tak má za to, že kdyby je snědlo mládě, tak chcípne. Proto dává mláďata do pěstounské péče kvůli přijatelnější stravě. Ale není to tak. Právě nám v Anglii vyšla kniha založená na čtyřicetileté práci českého fotografa Oldy Mikulici, který kromě spousty jiných fantastických záběrů nafotil mláďde kukačky požírající tyhle housenky! Ale hlavně, někteří tropičtí ptáci žerou bobule, ale když mají mladé, začnou sbírat energeticky a výživově bohatší hmyz. Sami se krmí dál těmi plody, ale mladé krmí proteiny. Proč by tohle neuměla kukačka?

■ Takže proč parazituje?

Nevíme. Troufám si tvrdit, že nikdy ani vědět nebudeme, protože parazitují jen dvě linie kukaček. Je těžké hledat nějaké proč u něčeho tak výjimečného.

■ Za kukačkami jezdíte do Finska, zkoumáte je i v tropech?

Tam jezdím spíš polopracovně-polorekreačně, sbírám tam data na jiné projekty,

protože v tropech kukačku už tuplem nevidíte, za ta léta jsem ji viděl tak třikrát čtyřikrát. Kukačky jsou extrémně specializované na své hostitele. A v tropech, kde jsou tisíce druhů, je to hledání jehly ve fůře sena.

■ Fascinující. Ale teď vám asi nahraju na smeč s vaší „oblíbenou“ otázkou: K čemu je vůbec výzkum kukaček lidstvu?

Jaká je důležitost divadel, oper, muzeí?

■ K poznání, vzdělání, zážitkům, zábavě...

Žijeme si jako prasátka v žitě, a tak si můžeme dovolit luxus nad rámec bazálního přežití. Nic kromě zemědělství fakticky k přežití nepotřebujeme. Ale asi nebude náhoda, že všechny kultury, které dlouhodobě fungovaly a prosperovaly, vytvářely kulturu a snažily se poznávat svět. Byly zvědavé. Jak funguje svět? Klademe si otázky, které nejsou nezbytné pro přežití, ale jsou zajímavé.

„Žijeme si jako prasátka v žitě.“

■ Jak jste se dostal ke kukačkám?

Chtěl jsem studovat astronomii. Překreslil jsem si většinu obrázků z Grygarova *Vesmíru* do sešitu pastelkami. Ale tahle kariéra, ehm, skončila, když jsem se dověděl, že astronomii vystudují v ČSSR dva lidé za rok. Zvážil jsem šance. Tudy ne. A začal jsem se zajímat o biologii. Když jsem o pár let později hledal téma diplomky, všiml jsem si tématu Potrava rákosníka obecného. To je archetypální uhápěčko. Jsou to mezi všemi ptáky nejúspěšnější kolonizátoři izolovaných oceánských ostrovů na světě

„Na Tahiti žije druh rákosníka, který vypadá úplně jako ten náš (nebo jemu příbuzný z Izraele na obrázku vpravo). Žije ve dvacetimetrovém bambusu, u nás jeho příbuzní v třímetrovém rákosí. Jak se tam sakra jeho předkové dostali, když Tahiti leží tisíce kilometrů od nejbližší pevniny? Jak je to možné, to snad zajímá každého člověka, který jen jako zombie utlumená pivem a chipsy nezírá na TV.“

– co umí tak zdánlivě nudný opeřenec, byste neuhodla. Třeba na Tahiti, což je jeden z nejizolovanějších ostrovů, žije druh rákosníka, který vypadá úplně jako ten náš. Když jsem jej viděl v jeho typickém prostředí, ve 20 metrů vysokém bambusu, spadla mi čelist. U nás žijí jeho příbuzní v třímetrovém rákosí. Jak se tam sakra předkové dnešního tahitského rákosníka dostali, když Tahiti leží tisíce kilometrů od nejbližší pevniny? Jak je to možné, to snad zajímá každého člověka, který jen jako zombie utlumená pivem a chipsy nezírá na TV. Základní výzkum je snaha o poznání, jak svět funguje. Když se někteří kolegové, co dělají základní výzkum, snaží do různých prohlášení a přihlášek nacpat, k čemu to reálně bude, blafují. Prakticky to nebude dobré k ničemu. Děláme to proto, že to je zajímavé. Ostatní jsou kecý.

■ Takže jste zkoumal rákosníky a přitom narazil na kukačky?

Ano. Šel jsem k hnízdu, prodíral se rákosím... Dodnes bych vám ukázal, kde to „moje“ první hnízdo bylo. V Lednici, u Mlýnského rybníka, severozápadní cíp. Čtyři mláďata. Každé něco přes gram. A pak mládě, které na první pohled vážilo víc jak ta všechna dohromady a mělo červený zobák. Probůh, co to jako je? Kukačka! Hýčkaný vetřelec, jak to krásně pojmenoval právě fotograf Mikulica. A byl jsem „lapeň“.

■ Který pták má nejtěžší život?

Řekla byste možná rákosník, když mu kukaččí mládě vyvraždí všechny jeho potomky, vytlačí všechna vejce nebo mláďata z hnízda, jenže ono to vyjde asi u všech ptáků nastejno. Nesnadnost živo-

ta jedince záleží primárně na soudruzích, tedy ostatních jedincích stejného druhu. Kukačkovci ztěžují život další kukačci, se kterými se rve o žrádlo, teritorium, o samice. Ty se zas rvou o hnízda pěstounů. Naopak pěvuška nesoutěží primárně s kukačkou: soutěží s jinou pěvuškou, jak se nepotkat s kukačkou. Vnitrodruhové konflikty jsou v přírodě nejsilnější. Je jedno, jestli jeden druh víc požírají lasičky a druhý zas krahujci, boj o život se děje uvnitř druhu. Těžký život dělá kukačka kukačce.

■ A člověk člověku... Jak žijete vy? Hnízdíte, nebo jste volný jako pták?

Freebird... Moje oblíbená píseň od Lynyrd Skynyrd.

■ Je to souběh okolností, nebo po rodině netoužíte, nebo nezapadá do vašeho životního stylu?

Trojnásobný zásah. Ale jsou to tři popisy stejné věci. Zrovna jsem četl rozhovor s J. X. Doležalem. Moje zkušenosti jak přes kopírák. Matka dominantní, přehnaně ochranná. Otec, který se nestaral, zavřený sám ve svém pokoji. „Nesmíte ho zdravít,“ říkala maminka. Vždyť byl, podle mámy, zdrojem všeho zla. Když to přeexistujete – život je totiž něco jiného – a pokusíte se o vlastní, nezávislý život, stanete se zdrojem všeho zla vy. Než vám dojde, co se děje, sžíráte se ještě výčitkami! Vymytý mozek. Pokroucené představy o vztazích. Jiné jste ani neviděli, protože přijde jedna návštěva za deset let. To není nadsázka. Obě ty návštěvy si pamatuju jako bizarní raritu. Máma se s nikým nestýkala a otec konečně sebezáchovně utekl. Veškerá „komunikace“ byla zalo-

žena na mámině manipulativním monologu výčitek. Pobuďte v tomhle toxickém „domově“ skoro čtvrt století... A založení rodiny pro vás bude jasná prioritou.

■ Mrazivá ironie.

Snaha pojmout realitu tak, aby vám z ní nešvihlo. Za tohle nakonec mám vděčím. Jirka Hrubý, dvorní překladatel Fulghumových knížek, mi psal „jsi skvělý ironik“, jiní říkají „typickéj Grim!“. Díky za poctu – mít svůj styl je hlavní meta, i když tím někoho naserete. A urazit vás může jen pravda, kterou nechcete vidět. Užitečný mechanismus k sebereflexi.

„Urazit vás může jen pravda, kterou nechcete vidět.“

■ Kterou pravdu nechcete vidět vy?

Narcismus, sobectví, sebestřednost. Na druhou stranu, žijeme v době narcistní, tak zapadám do davu. Pokud se ale někde předvádím, tak tím, že se snažím předat zkušenosti, o kterých vím, že pomohly mně a mým vzorům. Prostě se snažím kanalizovat tyhle nepěkné stránky užitečným způsobem. A ve srovnání s mými studenty, kteří zaplevelují internet přelomovými fotkami svých svačín a mají selfie-tyč přirostlou k ruce, jsem nakonec skromnost sama (*směje se*)... Bohužel kolegové si kritiku častou berou osobně, jako bych kritizoval je, ne jejich práci. Tomu rozumím, když mi moje vydřené prvotiny rozcupoval zahraniční kolega, byl jsem z toho špatný. Ale došlo mi, že horší je,

když práci sejmou recenzenti a redaktoři, takže od té doby posílám svoje texty nejdřív kolegům, největším rasům.

■ A ty děti? Není vám to líto?

Několikrát jsem se partnerkami nechal skoro ukecat. Ještěže jen skoro. Pochybuju, že bych jako otec dobře fungoval. A pokud nemá člověk v tomhle vnitřní jistotu a motivaci, nemá mít děti.

■ Jeden uznávaný bezdětný biolog mi říká, že je z toho smutný, že jako ten, co studuje život, nepředá svůj „život“ dál.

Ale předá! Memy, tedy myšlenky, nápady, písňe, pohádky jsou taky „život“.

▼ Grimův vzor Richard Dawkins, biolog a popularizátor vědy, autor přelomové knihy *Sobecký gen* (1976). Dawkins dodnes patří k vědeckým „celebritám“.

„Nejvíce každému ztěžují život jeho soudruzi... člověk člověku, tučňák uzdičkovému tučňákovému – a ne třeba tučňákovému oslímu. Tihle se perou na Jižních Shetlandech, kam jsem měl štěstí se podívat cestou do Antarktidy. Splnil se mi sen, který jsem si dlouho ani netroufl snít.“

■ To nakonec říkal taky.

No vidíte. Geny se za pár generací rozptýlí. Co my třeba víme o Darwinových genech? Koho to zajímá? Zato o tom, nač přišel, víme skoro všichni. Naši předkové nemohli mít tušení, že existuje něco jako DNA, a většina lidí dodnes netuší, co jsou geny. Jsme nastavení tak, abychom měli rádi sex... a nesli i ty následky (*směje se*). Ale když máte vědomou volbu, můžete se rozhodnout šířit jen memy. Geny ať si šíří ti, kdo to cítí jako prioritou.

■ Těch bezdětných vědců znám víc. Co za tím je?

Věda je dnes vrcholový sport. Stejně tak jako profesionální sportovci nebo špičkoví manažeři ani vědci nemají čas, energii nebo motivaci mít rodinu. Nejčastější téma, které se řeší v lifestyle rubrikách odborných časopisů, jako je třeba Nature, je rovnováha mezi prací a životem, ale ono je to jen iluzorní zbožné přání – požadavky konkurenční vědy a publikačních štvanic jsou tak vyhraněné, že jsou těžko slučitelné s funkčním rodinným životem. Funkčním! To, že někdo „má rodinu“, ještě neznamená, že to je hodnota. Spousta rodičů dětem

škodí. Žádná rodina je lepší než nefungující rodina. Netvrdím, že nejsou výkonní vědci, kteří rodinu zvládají skvěle, ale jsou to obdivuhodné výjimky. U nás ještě výkonářské závody nejsou tak vyhraněné, ale už to sem ze Západu přichází. Udělat si po pracovním týdnu s dvanácti i vícehodinovou pracovní dobou volný víkend? Neplníte „normu“, budete nahrazeni. Vědci bývají bezdětní, rozvedení nebo žijí v ne-

„Žádná rodina je lepší než ta nefungující.“

funkčních vztazích, které děti mrzačí. Než přivést dalšího člověka na už tak absurdně přelidněnou planetu mi přijde užitečnější přispívat k výchově dětí, které už tady jsou, přes články a přednášky. To jsou takové miniaturní kousky výchovy, pozornosti nebo lásky (což je totéž), kterými lze připívat k výchově lidí. A nejen dětí. Třeba mě udělali tím, čím jsem, Gerald Durrell, David Attenborough nebo cestovatel Richard

„To jedno mládě trochu vybočuje z řady, že? Za den nebo dva pozabíjí kukačka, v téměř embryonálním stavu, své nevlastní sourozence. V tomhle případě malé rehky zahradní. Vytlačí je na zádech z hnízda. Jeden z nejfenomenálnějších sportovních výkonů v přírodě.“

Halliburton. Ti a další byli vlastně mým rozprostřeným kolektivním otcem víc než můj biologický otec.

■ Uf. Tak doufám, že vás aspoň ta práce naplňuje a těší.

No... rád bych řekl, že jsem nadšený, motivovaný... Ještě před pěti lety jo, dneska bych lhal.

■ Co se za těch pět let stalo?

Léta snahy udržet tempo se závodníky v předjížděcím pruhu není zadarmo. Víkend, víkend, ráno, v noci. „Rukopis potřebujeme zítra!“ Můžete hrát mrtvého brouka, jíní to dodělají, ale to není můj styl. Necítil bych se dobře, kdybych si spoluautorství nezasloužil. Přidejte k tomu puntičkářství a je problém. Workoholismus, přepracování, vyhoření.

■ A co učení? To vás netěší?

Když mám seminář někde v zahraničí, má to efekt. Loni v Jihoafrické republice za mnou po semináři chodili studenti s dotazy, chtěli další literaturu, pozvali mě do „Laboratoře“ a dokonce „Domů“ – z obojího se vyklubaly velmi fajn hospody. Nebo Vídeň. Jeden z posluchačů mi pak napsal „způsobil jsi tady úplnou revoluci, všichni tady mluví celý týden o tom tématu“. A doma? Stejně téma, stejný styl přednášky a projev zájmu je rarita.

■ Nebyla to náhoda? Nedíváte se na to už prizmatem svého vyčerpání?

Příkladů by bylo mnohem víc, to není náhoda. Se studenty je to jako tlačit pytel brambor do kopce; přestanete tlačit, abyste si oddechla... a brambory se sypou pasivně z kopce dolů. Zavedl jsem kurzy a semináře, něco i mimo oficiální program, abych je někam posunul v praktických věcech, psa-

ni, prezentování, přenositelných dovedností... Jsou z toho pěkně vykulení, běžně se učí věci spíš teoretické než praktické. Jenže u státnic a obhajob to stejně nepotřebují, když někteří mí kolegové i průserové práce nechávají projít. Proti tomu jsem bezmocný. Nemá to smysl.

■ Má něco smysl, pane profesore?

Ale jo. Třeba popularizace, pro lidi, kteří MAJÍ zájem. Třeba naši letošní kukaččí knihu recenzoval Tim Birkhead, nedávno vyhlášený jako nejlepší učitel biologie v Británii. „Ptačí kniha roku,“ napsal.

■ Povzdechy na adresu studentů slyším od vysokoškolských pedagogů často. Nejsou lidé pořád zhruba stejní, stejné procento blbců, průměrných i nadaných?

To ano, ale mění se něco jiného. Za nás přijali 15 z 270 uchazečů, teď se berou všichni. Úroveň jde nevyhnutelně dramaticky dolů. Zkuste nadchnout lidi, kteří nemají žádnou motivaci. Když dělám přednášky pro důchodce nebo pro veřejnost v nějaké knihovně, jsou nadšení, padne spousta dotazů. Pak totéž, stejným slovem a obrazem vyprávím studentům a většina z nich jen tupě civí.

■ A vám škola dala dobrý základ?

Z toho, co potřebuju pro svoji práci, mi dala minimum. Čtení, psaní, počítání. Všechno ostatní je samostudium. Univerzitní kurzy mi byly v podstatě k ničemu, takže už souhlasím s názorem, že smyslem školství není vzdělávat, ale vychovávat konformní „ovčany“ či „opičany“, kteří se v lavicích naučí pověstně držet hubu a krok. Před lety komentoval můj bývalý učitel moji prezentaci pro studenty slovy: „Proč hážeš perly sviním?“ Ohradil jsem se, že pracuju na

výzkumné univerzitě a standardy učiva by tomu měly odpovídat. Ale pak dal kolega studentům před státnicemi přijímací test, kterým prošli před pěti lety – dopadli hůř! Zjistil jsem, že někteří nezvládají ani učivo z učebnic pro základní školy.

■ Co s tím?

Před lety jsem o průšvihové výuce i vědě napsal seriál *Děs a bída UP (Univerzity Palac-*

„České školství... Marný boj s hydrou.“

kého). Problémy a řešení. Jenže je to pořád stejné, v celém českém školství. Marný boj s hydrou. Nedávno nebyla u státnic studentka schopná říct, co to je ekosystém. Úspěšně odstát nicovála. Podílet se na podobných fraškách dál nechci. Ze školství odcházím.

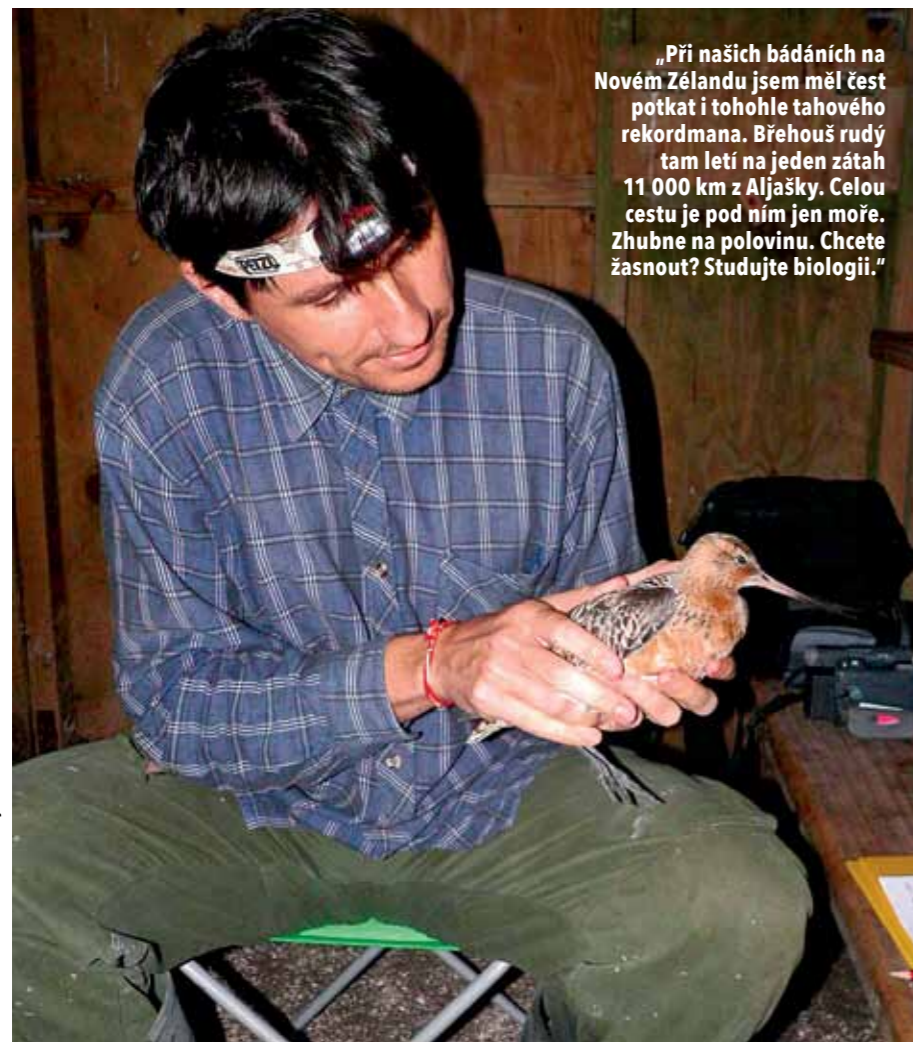
■ Odcházíte ze školství? To je zásadní krok...

Odhodlával jsem se dlouho. Ale nedávno jsem viděl další obhajobu diplomky, která byla ukázková „sračkoidní slátanina“. Jako ty „barokní“ podnikatelské baráky, které zkoumá Radan Haluzík – navenek se to tváří jako dům, nahlédnete dovnitř a jen zalapáte po dechu: „Kurva! Co-to-je?!“ U některých diplomek to samé. Ta, o které mluvím, neodpovídala ani oficiálním doporučením, ale komise byla spokojená, že pořadí kapitol je tak, jak má být. A tahle karikatura diplomky prošla. Univerzity i akademie jedou na kvantitu. To je globální trend. Nikdo snad ani nekontroluje kvalitu výuky, přežívají i „uspávací hadů“. To se pak studenti motivují těžko. Na naší univerzitě je spousta inspirativních kolegů i skvělých studentů, ale vedle těch, kteří by měli být dávno v Cambridge, procházejí i ti, co patří do ústavu pro mentálně nedostatečné. To je problém celého našeho školství. Pracovat v neférovém prostředí, které měří dvojným metrem, staví formu nad obsah a toleruje šmejd, pro mě ztratilo smysl.

■ Čím se z toho vyhoření léčíte?

Snažím se psát a přednášet o věcech, které jsou užitečné. Taky mizím častěji do tropů. Jakoby zpátky do dětství. V pěti letech vidíte sýkorku a jste fascinovaní. Krásné barevné zvíře, neuroticky pořád někam kouká, lítá. Po dvaceti, čtyřiceti letech už je to celkem obehnaná písnička. Utíkám do tropů, abych se dostal do stavu prvotního úžasu.

Lenka Vrtišková Nejezchlebová

„Při našich bádáních na Novém Zélandu jsem měl čest potkat i tohoto tahového rekordmana. Břehouš rudý tam letí na jeden záťah 11 000 km z Aljašky. Celou cestu je pod ním jen moře. Zhubne na polovinu. Chcete zasnout? Studujte biologii.“

„A z prcka na předešlé fotce je za tři týdny takovéhle monstrum!“